

ĐỔI MỚI SÁNG TẠO TRONG DOANH NGHIỆP

PHẠM NGỌC MINH

Phó Cục trưởng Cục Công tác phía Nam
Bộ Khoa học và Công nghệ

Đổi mới sáng tạo có vai trò rất quan trọng đối với sự phát triển của quốc gia và doanh nghiệp, là động lực quan trọng cho sự tiến bộ kinh tế và sức cạnh tranh đối với tất cả các nước. Chính phủ nhiều nước, trong đó có Việt Nam đang đặt sự đổi mới sáng tạo thành trung tâm của chiến lược phát triển. Bài viết làm rõ hơn đóng góp của đổi mới sáng tạo đối với doanh nghiệp và cung cấp thông tin về hoạt động đổi mới sáng tạo của các doanh nghiệp khu vực phía Nam.

Đổi mới sáng tạo trong doanh nghiệp

Theo cách tiếp cận từ góc độ doanh nghiệp: *đổi mới sáng tạo (Innovation)* là việc sử dụng ý tưởng mới, sáng kiến mới hoặc kiến thức và xử lý nó thành sản phẩm hoặc dịch vụ mang tính thương mại. Trong hoạt động của doanh nghiệp, đổi mới sáng tạo có đặc điểm: tính mới (trước đó chưa có, hoặc mới trong một bối cảnh, hoàn cảnh nhất định; trên thực tế, cái mới này có thể là sản phẩm, dịch vụ hoặc đặc tính mới trên sản phẩm đã có, công nghệ mới, phương pháp sản xuất hay sử dụng vật liệu mới...); tính hữu ích (về kinh tế, kỹ thuật, an toàn và các tiện ích khác); thành công (hiệu quả kinh doanh, phát triển thị trường...). Đổi mới sáng tạo trong doanh nghiệp nhằm mục đích: thúc đẩy tăng trưởng, tăng lợi nhuận, cạnh tranh được với các đối thủ trong môi trường cạnh tranh khốc liệt, nhất là trong môi

trường cạnh tranh hiện nay với sự phát triển mạnh mẽ của khoa học và công nghệ (KH&CN) và hội nhập quốc tế. Đổi mới sáng tạo cơ bản hầu hết mang lại thành công và lợi nhuận cho doanh nghiệp, tuy nhiên cũng có tính rủi ro và thất bại.

Hình 1: các lĩnh vực hoạt động đổi mới sáng tạo trong doanh nghiệp

KH&CN trong đổi mới sáng tạo

Hoạt động KH&CN gắn bó với các loại hình đổi mới sáng tạo

chủ yếu trong doanh nghiệp:

- Tạo ra những thay đổi nhỏ trong sản phẩm, dịch vụ hoặc cải tiến công nghệ, quy trình. Đây là loại hình đổi mới sáng tạo chủ yếu và phổ biến trong doanh nghiệp, như: cải tiến về bao bì (về hình dáng, màu sắc, mẫu mã,...), bổ sung các tính năng và tiện ích trên sản phẩm, cải tiến về kiểu dáng, thay đổi chất liệu, nâng cao chất lượng sản phẩm...

- Tạo ra những sản phẩm/dịch vụ mới hoàn toàn. Ví dụ: Tập đoàn Samsung nghiên cứu cho ra đời dòng sản phẩm điện thoại thông minh (Smart phone) Galaxy hoặc TV thông minh (Smart TV model F8000, F7500, F7000, F6000,...); Công ty Apple cho ra đời sản phẩm Iphone.

- Mang lại những thay đổi lớn, mang tính toàn cầu hoặc quốc gia, địa phương. Ví dụ: sự ra đời của máy hơi nước là khởi nguồn cho cuộc cách mạng công nghiệp;

sự ra đời của máy vi tính là khởi nguồn cho cuộc cách mạng công nghệ thông tin...

Đổi mới sáng tạo cùng với KH&CN luôn đóng vai trò rất quan trọng đối với hoạt động sản xuất kinh doanh và năng lực cạnh tranh của mỗi doanh nghiệp. Đặc biệt là các công ty tiên tiến, công ty đa quốc gia, với phương châm: “Để trở thành công ty luôn dẫn đầu thị trường không còn cách nào khác là luôn phải đi trước đối thủ một bước về phát triển sản phẩm và công nghệ để đáp ứng tối đa nhu cầu khách hàng với giá cả phải chăng và chi phí tối ưu”. Chủ tịch Tập đoàn Samsung - tập đoàn đổi mới sáng tạo hàng đầu thế giới khẳng định: “... tất cả phải đổi mới, bắt đầu từ tôi, từ cấp trên, từ cái nhỏ nhất và dễ nhất”. Hoặc Tập đoàn thép POSCO (Hàn Quốc) có slogan: “Tài nguyên thiên nhiên là có hạn, chỉ có sáng tạo của con người là vô hạn”. Người sáng lập Hãng Sony - ông Akio Morita - đã nói: “Chìa khóa để phát triển sản nghiệp là ở tính sáng tạo, hơn nữa tính sáng tạo này phải thể hiện cả ba mặt: khoa học kỹ thuật, quy hoạch sản phẩm và tính thị trường. Nếu thiếu một mặt nào đó thì kinh doanh có thể tự lụn bại”; “Một công ty sẽ không thể đi đến một kết quả tốt đẹp nếu như phần tư duy chỉ dành riêng cho ban quản trị”.

Kết quả nghiên cứu Global Innovation 1.000 của Booz & Company năm 2012 đánh giá toàn diện nhất về mối quan hệ giữa đổi mới, đầu tư R&D và hiệu quả doanh nghiệp, đã xếp hạng Top 10 công ty đổi mới nhất trong năm 2012 như sau (xem bảng 1).

Bảng 1: top 10 công ty đổi mới sáng tạo thế giới năm 2012

2012 Hạng		2011 Hạng	Công ty	Quốc gia	Lĩnh vực
1	▶	1	Apple	Mỹ	Máy tính & điện tử
2	▶	2	Google	Mỹ	Phần mềm & Internet
3	▶	3	3M	Mỹ	Các lĩnh vực công nghệ
4	▲	7	Samsung	Hàn Quốc	Máy tính & điện tử
5	▼	4	General Electric	Mỹ	Các lĩnh vực công nghệ
6	▼	5	Microsoft	Mỹ	Máy tính & điện tử
7	▲	9	Toyota	Nhật	Ô tô
8	▶	8	Procter & Gamble	Mỹ	Hàng tiêu dùng
9	▼	6	IBM	Mỹ	Máy tính & điện tử
10	New	-	Amazon	Mỹ	Phần mềm & Internet

Đối với một quốc gia, đổi mới sáng tạo được thể hiện ở “đầu vào” và “đầu ra” của cả quốc gia. Đó là một chỉ số đánh giá về trí tuệ, về hoạt động và thành quả của hoạt động trí tuệ con người, không phụ thuộc vào tài nguyên thiên nhiên và tài sản. Tổ chức Sở hữu trí tuệ thế giới (WIPO) đã đưa ra Hệ thống chỉ số đổi mới sáng tạo toàn cầu - Global Innovation Index (GII) và lập ra Bảng xếp hạng hàng năm về đổi mới của các quốc gia trên thế giới. GI được tính theo 2 nhóm: nhóm các chỉ số đổi mới sáng tạo “đầu vào” và nhóm các chỉ số “đầu ra”, với 7 tiêu chí (gốc) cơ bản.

- Nhóm chỉ số đầu vào đổi mới (Innovation input) gồm 5 tiêu chí gốc, gắn chặt với các yếu tố quản lý điều hành nhà nước và môi trường hoạt động kinh tế quốc dân, tạo tiền đề cho các hoạt động đổi mới sáng tạo. Đó là: (1) Các tổ chức nhà nước (Institutions), với các yếu tố: môi trường chính trị (Political environment), môi trường điều hành (Regulatory environment) và môi trường kinh doanh (Business environment); (2) Vốn con người và nghiên cứu (Human capital and research), bao gồm

các yếu tố: giáo dục phổ thông, giáo dục đại học, R&D; (3) Cơ sở hạ tầng: công nghệ thông tin và truyền thông (ICT), cơ sở hạ tầng chung (General infrastructure) và sự bền vững về sinh thái (Ecological sustainability); (4) Độ chín của thị trường (Market sophistication): lao động tri thức (Knowledge workers), liên kết đổi mới (Innovation linkage), sự hấp thụ tri thức (Knowledge absorption); (5) Mức hoàn thiện của kinh doanh.

- Nhóm đầu ra của đổi mới sáng tạo (Innovation output) gồm 2 tiêu chí: (6) Kết quả khoa học (Scientific outputs): tri thức và công nghệ; (7) Thành quả sáng tạo (Creative outputs): tài sản vô hình, hàng hóa và dịch vụ có tính sáng tạo.

Qua bảng xếp hạng hàng năm về đổi mới sáng tạo của WIPO, Việt Nam luôn ở vị trí thấp so với các nước trong khu vực: năm 2011: 51/125; năm 2012: 76/141, năm 2013: 76/142 (bảng 2). Trong đó, các yếu tố thuộc về tổ chức nhà nước (gồm: môi trường chính trị, môi trường điều hành và môi trường kinh doanh) có thứ hạng thấp nhất (bảng 3).

Bảng 2: thứ bậc, điểm đánh giá chỉ số đổi mới sáng tạo của Việt Nam và các nước xung quanh

Năm	Số nước	Điểm cao nhất	Việt Nam		Malaysia		Singapore		Thái Lan	
			Điểm	Bậc	Điểm	Bậc	Điểm	Bậc	Điểm	Bậc
2011	125	74,1	36,71	51	44,05	31	74,11	1	43,33	48
2012	141	68,2	33,9	76	45,9	32	64,8	3	36,9	57
2013	142	66,59	34,82	76	46,92	32	59,41	8	37,63	57

Bảng 3: điểm và thứ hạng của các tiêu chí tổ chức, vốn con người và đầu ra sáng tạo của Việt Nam

Năm	Số nước xếp hạng	Tổ chức nhà nước		Vốn về con người và nghiên cứu		Đầu ra sáng tạo	
		Điểm	Bậc	Điểm	Bậc	Điểm	Bậc
2011	125	54,9	84	31,7	85	33,34	42
2012	141	40,9	112	26,1	107	30,80	59
2013	142	46,6	122	24,7	98	38,10	66

Tuy nhiên, về chỉ số đổi mới sáng tạo, Việt Nam còn cao hơn một số nước trong khu vực, theo bảng xếp hạng năm 2013: Việt Nam (76/142), Indonesia (85/142), Philippines (90/142), Sri Lanka (98/142), Campuchia (110/142). Top 10 nước có thứ hạng về đổi mới sáng tạo cao nhất trong năm 2013 là: Thụy Sĩ (01/142), Thụy Điển (02/142), Anh (03/142), Hà Lan (04/142), Mỹ (05/142), Phần Lan (06/142), Hồng Kông, Trung Quốc (07/142), Singapore (08/142), Đan Mạch (09/142) và Ireland (10/142).

Đổi mới sáng tạo trong doanh nghiệp vừa và nhỏ khu vực phía Nam

Sau khi bước vào thời kỳ đổi mới, nhất là sau khi Việt Nam gia nhập WTO với sức ép về cạnh tranh với các doanh nghiệp FDI trong nước và cạnh tranh quốc tế, các doanh nghiệp đã ngày càng chú trọng đầu tư đổi mới công nghệ, đào tạo nhân lực, thúc đẩy hoạt động R&D cũng như đổi mới sáng tạo trong doanh nghiệp để

đứng vững trên thị trường và phát triển.

Đối với khu vực phía Nam, nhất là TP Hồ Chí Minh, Bình Dương, Bà Rịa - Vũng Tàu, Long An, Cần Thơ là các địa bàn tập trung sản xuất công nghiệp, dịch vụ và tập trung phần lớn các doanh nghiệp vừa và nhỏ trong cả nước, hoạt động KH&CN và đổi mới sáng tạo có chiều hướng phát triển. Kết quả khảo sát về hoạt động KH&CN và đổi mới sáng tạo của Cơ quan Đại diện Bộ KH&CN (nay là Cục Công tác phía Nam) phối hợp với Hiệp hội Doanh nghiệp, Hiệp hội Nhựa, Hội Cơ khí và Hội Lương thực - thực phẩm TP Hồ Chí Minh thực hiện tại 150 doanh nghiệp thuộc 3 trong số các ngành kinh tế chủ lực phía Nam từ 2010-2012, cho thấy:

Ngành nhựa: nhiều doanh nghiệp đã thành lập tổ chức R&D, như: Công ty CP nhựa Duy Tân, Công ty bao bì VAFACO, Công ty CP Đại Đồng Tiến, Công ty CP nhựa Tân Phú... Phần lớn

doanh nghiệp đã có các hoạt động KH&CN và đổi mới sáng tạo (37 doanh nghiệp/50 doanh nghiệp khảo sát). Trong 50 doanh nghiệp được khảo sát, số doanh nghiệp có sáng chế được bảo hộ: 2, kiểu dáng công nghiệp: 23... Nhiều doanh nghiệp đã khai thác và thương mại hóa các sáng chế thành công, như Công ty Hoàng Thắng, Công ty TNHH CompoTech... Một số ít doanh nghiệp đã thành lập Quỹ phát triển KH&CN trong doanh nghiệp (3 doanh nghiệp/50 doanh nghiệp khảo sát): Công ty CP Hoa Sen, Công ty TNHH CompoTech, Công ty CP nhựa Đồng Nai (Donaplast).

Điển hình trong hoạt động đổi mới sáng tạo của ngành nhựa có các doanh nghiệp, như: Công ty CP Đại Đồng Tiến có lãnh đạo luôn quan tâm đến đổi mới công nghệ, hoạt động sáng tạo, cùng với đội ngũ kỹ sư có tay nghề cao, năng động sáng tạo, luôn nghiên cứu tìm tòi, đổi mới để không ngừng cải tiến, nâng cao chất lượng sản phẩm, tạo ra các sản phẩm tốt nhất trên thị trường. Công ty đã sản xuất hơn 200 loại sản phẩm khác nhau gồm 4 dòng chính: nhựa gia dụng; nhựa công nghiệp; nhựa cao cấp có tính năng đặc biệt (bao bì thực phẩm, hộp bảo quản thức ăn); gia công các loại chân tủ lạnh, máy giặt... cho các hãng sản xuất lớn của Nhật Bản. Trong đó có nhiều sản phẩm mới do Công ty tự nghiên cứu và phát triển. Có hơn 10% sản phẩm của Công ty hiện được xuất khẩu sang Úc, châu Âu và Trung Đông. Công ty CP nhựa Duy Tân có bộ phận nghiên cứu và phát triển sản phẩm, luôn quan tâm đến đổi mới, cải tiến, phát

triển sản phẩm nhằm đáp ứng nhu cầu ngày càng cao của người tiêu dùng. Năm 2013, Công ty đã bắt đầu triển khai dự án Hệ thống quản trị tri thức. Đây là hệ thống cung cấp và chia sẻ thông tin nội bộ giữa cán bộ nhân viên và các cấp quản lý phục vụ việc ra quyết định và điều hành của ban lãnh đạo nhằm nâng cao năng suất và phát triển nguồn nhân lực. Sản phẩm nhựa gia dụng của Duy Tân luôn đạt được tín nhiệm cao của người tiêu dùng với giải thưởng uy tín “Hàng Việt Nam chất lượng cao” 16 năm liền.

Ngành lương thực - thực phẩm: qua khảo sát 50 doanh nghiệp, có 13 doanh nghiệp thành lập Phòng R&D. Hàng trăm kết quả nghiên cứu - phát triển sản phẩm mới đã được đưa và sản xuất thành công và chiếm lĩnh thị trường. Điển hình như Công ty CP thực phẩm dinh dưỡng Đồng Tâm (NutiFood) đã nghiên cứu hơn 35 loại sản phẩm sữa và bột dinh dưỡng khác nhau với công thức nghiên cứu phù hợp theo từng lứa tuổi, bệnh lý... phù hợp với thể chất người Việt Nam. Công ty Tân Hiệp Phát đã có nhiều đổi mới sáng tạo, như nghiên cứu sản xuất thành công sản phẩm nước giải khát thảo mộc: nước tăng lực Number One, trà xanh O độ, trà thảo mộc Dr Thanh... được người tiêu dùng ưa chuộng và đã chiếm lĩnh thị trường. Có 3 doanh nghiệp đã thành lập Quỹ phát triển KH&CN. Có 17 doanh nghiệp đã đầu tư đổi mới công nghệ. Việc áp dụng các hệ thống quản lý và các công cụ cải tiến năng suất chất lượng đã được đa số các doanh nghiệp quan tâm thực hiện, nhất là các hệ thống quản lý liên quan đến

chất lượng sản phẩm và vệ sinh an toàn thực phẩm, HACCP, GMP, GAP... Phong trào phát huy sáng kiến, cải tiến kỹ thuật và hoạt động đổi mới sáng tạo đã được doanh nghiệp chú trọng và phát triển.

Ngành cơ khí: khảo sát 50 doanh nghiệp cho thấy có 20 doanh nghiệp thành lập Phòng R&D hoặc Phòng kỹ thuật (có chức năng R&D); nhiều doanh nghiệp đã thành lập Quỹ phát triển KH&CN (Công ty HF Technology, Công ty CP Hữu Toàn, Công ty CP chế tạo máy Trung Hậu, Công ty TNHH Thiết Bảo, Công ty TNHH Việt Phú...). Hơn 30 doanh nghiệp có các hoạt động đổi mới sáng tạo, như: nghiên cứu chế tạo, sản xuất sản phẩm mới; cải tiến công nghệ; cải tiến kiểu dáng và mẫu mã sản phẩm, sáng kiến... đã được đưa vào sản xuất và cung cấp trên thị trường. Điển hình như: Công ty HF Technology, Công ty CP chế tạo máy Trung Hậu, Công ty TNHH Thiết Bảo, Công ty CP công nghiệp Kim Bình, Công ty Cơ khí Duy Khanh, Công ty Hoàng Thắng... 6 doanh nghiệp có hoạt động đổi mới công nghệ, như: Công ty CP công nghiệp Kim Bình, Công ty Cơ khí Duy Khanh... Nhiều công ty đã khai thác và thương mại hóa sáng chế thành công, như Công ty TNHH Thiết Bảo, Công ty Hoàng Thắng, và các công ty này đã chuyển đổi thành doanh nghiệp KH&CN.

Hoạt động đổi mới sáng tạo trong các doanh nghiệp khu vực phía Nam nói chung, các doanh nghiệp vừa và nhỏ nói riêng ngày càng phát triển. Tuy nhiên, nhìn chung vẫn còn nhiều hạn chế.

Trình độ công nghệ của các doanh nghiệp vừa và nhỏ phần lớn còn lạc hậu. Hoạt động nghiên cứu và phát triển sản phẩm, cải tiến công nghệ, đổi mới hoạt động kinh doanh - tiếp thị và phong trào phát huy sáng kiến, lao động sáng tạo trong các doanh nghiệp vẫn chưa được phát triển rộng rãi. Năng suất, chất lượng, hiệu quả sản xuất kinh doanh và năng lực cạnh tranh của các doanh nghiệp còn thấp. Do đó, trong thời gian tới cần tăng cường phối hợp giữa các cơ quan quản lý nhà nước về KH&CN, các ngành có liên quan, các viện, trường, các hiệp hội, cùng các doanh nghiệp để thúc đẩy hoạt động KH&CN và đổi mới sáng tạo trong doanh nghiệp nhằm nâng cao hiệu quả sản xuất kinh doanh, năng lực cạnh tranh và phát triển doanh nghiệp trong điều kiện cạnh tranh khốc liệt do hội nhập quốc tế ngày càng sâu rộng và sự phát triển mạnh mẽ của KH&CN ■

Tài liệu tham khảo

1. Dự án đối tác đổi mới sáng tạo Việt Nam - Phần Lan (IPP).
2. Thứ bậc của Việt Nam, của trí tuệ Việt Nam trong bảng xếp hạng toàn cầu - Trần Xuân Hoài, Tạp chí Tia Sáng, số 14 ngày 20.7.2011.
3. Đề tài “Mô hình tổ chức hoạt động KH&CN trong doanh nghiệp” - Cơ quan Đại diện Bộ KH&CN tại TP Hồ Chí Minh, 2012.
4. Global Innovation 1000 studies, Booz & Company, 2011-2012.
5. The Global Innovation Index 2011, 2012, 2013 - WIPO, JONSON Cornell University, INSEAD - The Business School for the World.